

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Cultura VI (2014)

WSPOMNIENIA

Małgorzata Lisowska-Magdziarz

Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej UJ

Wspomnienie o Zbigniewie Bauerze

11 kwietnia 2014 zmarł nasz Kolega Zbigniew Bauer – medioznawca, eseista, krytyk, profesor Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, erudyta

Zbigniew Bauer urodził się w Ełku w 1952, ale w Krakowie mieszkał przez całe swoje dorosłe życie. Był absolwentem polonistyki na UJ, zawodowo związanym z Instytutem Filologii Polskiej UJ, a potem (od 1991 roku) z Uniwersytetem Pedagogicznym (wówczas Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Krakowie).

Zbyszek był aktywnym i twórczym dziennikarzem i krytykiem literackim – od lat 70. ubiegłego wieku obecny był właściwie we wszystkich liczących się tygodnikach i miesięcznikach kulturalnych. Autor kilkuset esejów, reportaży, recenzji, felietonów prasowych i radiowych, był także – na różnych etapach swego życia – szefem działu krytyki w „Życiu Literackim”, redaktorem naczelnym miesięcznika reporterów „Kontrasty”, sekretarzem redakcji, komentatorem politycznym i publicystą w „Zdaniu”, zastępcą redaktora naczelnego i felietonistą w „Gazecie Krakowskiej”. Współpracował z magazynami „Polityka”, „Glob 24”, „Słowo” i kwartalnikiem „Kraków”. W latach 80. pracował krótko w krakowskim Ośrodku Badań Prasoznawczych, a od lat 90. na dobre zajął się pracą naukową, dzieląc uwagę pomiędzy teorię literatury i antropologię mediów oraz refleksję nad nowymi technologiami komunikacyjnymi.

Naukowe i profesjonalne życie Zbyszka rozpięte było zatem pomiędzy zawodem dziennikarza a pozycją badacza, poddającego dziennikarstwo i media masowe krytycznej refleksji i pogłębionej analizie. Jego erudycyjna wiedza o mediach i komunikowaniu masowym miała nie tylko akademicki, lecz także praktyczny charakter – nabywał ją przez ponad dwadzieścia lat uprawiania profesji dziennikarskiej. Trudno sobie wyobrazić lepszego redaktora serii wydawniczej *Dziennikarstwo i świat mediów*; Zbigniew Bauer był też jednym z autorów i redaktorów podręcznika pod tym samym tytułem, niezwykle popularnego wśród adeptów zawodu, uaktualnianego w miarę zmian w profesji i na rynku mediów.

Zmiany te dokumentował Zbyszek w swojej działalności naukowej: pisał o historii środków komunikowania, o ewolucji gatunków dziennikarskich, a wraz ze

wzrostem znaczenia nowych mediów – zajął się Internetem i jego rolą w budowaniu wspólnot lokalnych oraz wpływem na ewolucję paradygmatów gatunkowych w mediach i na przemiany profesji dziennikarskiej.

Ukuta przez Zbigniewa Bauera koncepcja paktu faktograficznego jako podstawy rzetelnej i wiarygodnej informacji w mediach na długo pozostanie jedną z najważniejszych wytycznych dla dziennikarzy informacyjnych, dla badaczy komunikowania masowego natomiast stanowić będzie istotną ramę conceptualną w analizach działalności informacyjnej oraz politycznego i społecznego funkcjonowania mediów. Bauer wskazywał na istnienie swoistej konwencji, niepisanej, lecz niezwykle ważnej umowy pomiędzy nadawcami informacji i jej odbiorcami, zakładającej prawdziwość (wierność faktycznemu stanowi rzeczy), zwięzłość i dokładność przekazywanych przez dziennikarzy informacji o świecie. Dziennikarz jest tutaj odpowiedzialny nie tylko za rzetelne udokumentowanie rozpowszechnianych przez siebie wiadomości oraz za ich funkcjonalne ukształtowanie językowe. Ma również uwzględniać realne warunki życia i doświadczenia audytoriów – w taki sposób, by docierająca do nich informacja była zrozumiała, istotna i możliwa do sensownej interpretacji. Pakt faktograficzny ufundowany jest na zaufaniu odbiorców do treści informacyjnych rozpowszechnianych przez media; na wierze w uczciwe intencje i profesjonalne kompetencje dziennikarzy. Stanowi zatem dla dziennikarzy także swoiste zobowiązanie etyczne. To nakaz przedstawiania prawdy, wyrażania jej w sposób zrozumiały i rozpowszechniania jej w prawdziwym kontekście.

Sumą badań i przemyśleń Zbyszka na przełomie XX i XXI wieku stała się jego wydana w 2009 roku książka *Dziennikarstwo wobec nowych mediów. Historia – teoria – praktyka*, będąca również podstawą Jego przewodu habilitacyjnego. Na blisko czterystu stronach erudycyjnego, gęstego, lecz jednocześnie niezwykle czytelniczo atrakcyjnego tekstu Autor stara się tu odpowiedzieć na pytanie, czy i w jaki sposób wynalazek i rozpowszechnienie mediów interaktywnych oraz rosnąca rola Internetu jako najważniejszego medium masowego zmienia pozycję społeczną, zobowiązania etyczne oraz konkretne praktyki profesjonalne dziennikarzy.

Autor nie unika tu perspektywy historycznej, wskazując jednocześnie na psychologiczne i poznawcze konsekwencje kolejnych technologii komunikowania. Część Jego książki mogłaby być po prostu podręcznikiem do historii mediów – i niewątpliwie również w taki sposób będzie użytkowana przez pokolenia czytelników. O podręcznikowym, referencyjnym charakterze pracy Bauera decyduje także wyraźny wysiłek, by uporządkować chaos terminologiczny panujący w polskich mediach i medioznawstwie akademickim, gdy mowa o komunikacji interaktywnej, dziennikarstwie oddolnym i *gonzo journalism*, blogosferze, hipertekście, konwergencji, Sieci 2.0 oraz o problematyce praw intelektualnych w postmodernistycznej kulturze recyklingu. Najistotniejsze pozostaje jednak pytanie o status i zadania dziennikarza, w sytuacji gdy materiały dla mediów tradycyjnych musi on projektować w taki sposób, by nadawały się do rozpowszechniania w interaktywnej komunikacji sieciowej. Bauer wskazuje tu jednocześnie na współistnienie (a często też na

swoisty konflikt) amerykańskiej i europejskiej tradycji dziennikarstwa; na dylematy wyboru pomiędzy liberalnymi postulatami obiektywizmu, neutralności i technicznej biegłości dziennikarza a jego paraartystycznymi dążeniami do nadania materiałowi indywidualnej formy i wypowiedzenia w ten sposób ważnej prawdy o świecie. Nie tracąc z pola widzenia wymogów precyzyjnego języka naukowego, Autor ani przez chwilę nie ukrywa osobistego zaangażowania oraz etycznego wymiaru swych rozważań. Wskazuje więc na zagrożenia i – na ile to tylko możliwe – podpowiada drogi do zmniejszenia czy neutralizacji ryzyka, na jakie narażona jest dziennikarska rzetelność w dobie nowych mediów. Daleki jest jednak od moralizowania. Wierny roli intelektualisty – humanisty, nie tyle odpowiada jednoznacznie na zadawane przez siebie pytania, ile wskazuje drogi myślenia. Mnoży też nowe pytania, na które dziennikarstwo w wieku XXI będzie musiało znaleźć odpowiedź.

Zbigniew Bauer był bowiem człowiekiem o niespokojnym, twórczym umyśle; badaczem poszukującym nowych horyzontów i nieoczywistych odpowiedzi. Jego erudycja i intelektualna ruchliwość sprawiała, że zapuszczał się w rejony rzadko kojarzone ze współczesnym medioznawstwem: równie biegły w rozważaniach nad bazami danych jako nowym gatunkiem medialnym, jak i refleksji nad filozoficznymi korelatami ponowoczesnej teorii literatury, był też współautorem i redaktorem *Wielkiej Księgi Świętych...*

Dla nas, którzy osobiście znaliśmy Zbyszka, był On też niezwykle życzliwym Kolegą. Można było na Niego liczyć, poszukując naukowej porady. Dyskusje z Nim były źródłem ciekawych spostrzeżeń i nowych idei. Wielka to szkoda, że skończyły się one o wiele za wcześnie.